

**Чернов Артем, Атаманчук Ніна**

*Полтавський національний педагогічний університет  
імені В. Г. Короленка*

**Заїка Віталій, Єрмоленко Олександр**

*Полтавський інститут економіки і права  
ЗВО “Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна»*

## **ІНТЕГРАЦІЯ ДОСВІДУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ВИЩОЇ ШКОЛИ В РАМКАХ РЕАДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ**

Повернення військовослужбовців до цивільного життя є складною міждисциплінарною проблемою, особливо в умовах воєнного часу. Це питання потребує глибокого наукового вивчення з урахуванням усіх аспектів взаємодії між ветераном і суспільством. Важливими є як психологічний стан ветерана, його потреби та шляхи безболісної інтеграції, так і суспільні очікування, рівень комунікації, підтримки та виявів вдячності [1].

Одним із ключових аспектів успішного повернення до цивільного життя є пошук ветераном нової соціальної ролі, можливість передачі свого досвіду [4]. У цьому контексті варто розглянути перспективу залучення ветеранів бойових дій до освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО).

Відповідно до загальноприйнятого наукового принципу детермінізму, кожна людина має базову потребу належати до соціальної групи та передавати свій досвід. Після демобілізації багато військовослужбовців стикаються з необхідністю знайти своє місце у цивільному житті. Викладання може стати для них не лише способом реалізації власного потенціалу, а й важливим соціальним внеском. Звісно, цей шлях залежить від досвіду, рівня освіти, наукового ступеня та особистої мотивації ветерана тощо [3; 8].

Для досвідченого військовослужбовця повернення до цивільного життя часто є поверненням до минулих соціальних ролей, тоді як для молодших ветеранів це може бути пошук нової ідентичності [7]. Учасники бойових дій, як правило, володіють навичками саморегуляції, вмінням діяти в критичних ситуаціях, що особливо важливо в умовах постійної загрози терористичних атак. Виконуючи обов'язки викладача або наставника, ветеран може не лише передавати знання, а й забезпечувати безпеку навчального закладу.

Важливу роль у цьому процесі відіграє концепція логотерапії Віктора Франкла: людина здатна пережити найважчі потрясіння, якщо бачить у них сенс і мету [5]. Захист та виховання нового покоління є природною потребою

---

зрілої особистості, а також формою її соціальної активності. Виконуючи роль викладача чи наставника, ветеран знаходить спосіб реалізувати свої навички та знання, що знижує ризики соціальної ізоляції та психологічної дезадаптації.

Як зазначають дослідники Девід Гройсман і Чарльз Когут, люди, які пройшли бойовий досвід і не зазнали тяжких психотравм, мають схильність ставати на захист суспільства [2]. У цьому контексті інтеграція ветеранів до системи вищої освіти не лише сприяє їхній адаптації, а й позитивно впливає на студентське середовище, підвищуючи рівень патріотичного виховання, відповідальності та дисципліни.

З позиції адміністрації ЗВО залучення ветеранів є цінним ресурсом як у педагогічному, так і в психологічному аспектах. Вони можуть викладати дисципліни, пов'язані із захистом Вітчизни, працювати на військових кафедрах, а також відігравати важливу роль у створенні безпечного освітнього середовища. Важливим є розумне поєднання вимогливості та підтримки для ефективної адаптації ветерана до викладацької діяльності.

Офіцерський склад ЗСУ традиційно несе відповідальність не лише за бойові завдання, а й за морально-психологічний стан підлеглих. Досвід управління особовим складом у стресових умовах може бути ефективно застосований у студентському середовищі, зокрема у ролі куратора академічних груп або наставника. Для багатьох ветеранів патріотичне виховання є не просто професійним обов'язком, а справжнім життєвим покликанням, що ґрунтується на особистому досвіді.

Варто зазначити, що не всі ветерани можуть або прагнуть стати викладачами. Дехто реалізовує себе в громадській діяльності, правоохоронних органах чи соціальних ініціативах. Проте головним фактором успішної інтеграції є не стільки наявність академічного ступеня, скільки особисте бажання ділитися знаннями та бути корисним суспільству [3].

Інтеграція ветеранів у систему вищої освіти також впливає на суспільне сприйняття військовослужбовців після повернення з фронту. Як зазначають О. Чабан і Д. Гогут, існує пряма залежність між ставленням суспільства до ветеранів і їхнім психологічним станом [6]. Негативне сприйняття може спричинити соціальну ізоляцію та маргіналізацію, тоді як залучення до корисної діяльності сприяє самореалізації та підтримці ментального здоров'я. Історичний досвід показує, що після Першої світової війни 1914 – 1918 рр. британські офіцери та солдати, які долучилися до освітньої сфери, стали справжнім “цвітом нації”, сприяючи вихованню нових поколінь.

Таким чином, залучення ветеранів до освітнього процесу у ЗВО є цінним кроком як для самих ветеранів, так і для студентів та суспільства загалом. Вони не лише збагачують освітнє середовище, формуючи в молоді почуття патріотизму, відповідальності та дисципліни, а й забезпечують реальну безпеку навчальних закладів у критичних ситуаціях. Офіцер запасу,

---

що викладає у виші, є не лише символом престижу закладу, а й виразом вдячності суспільства тим, хто став на захист Батьківщини у важкі часи.

**Список використаних джерел:**

1. Гоуг Ч. Одного разу воїн – воїн назавжди. Як повернутися до звичного життя після бойових дій. Б. м. : Наш формат, 2024. 352 с.
2. Гроссман Дейв. Вбивство: психологічна плата за навчання вбивати на війни і в мирний час / пер. з анг. Андрій Накорчевський ; фаховий редактор Олег Фешовець. Львів : Астролябія, 2024. 560 с.
3. Заїка В., Басенко Р. Особливості мотивації педагогічної діяльності як чинник становлення особистості в освітньому інноваційному середовищі. *Імідж сучасного педагога*. № 2 (203). 2022. С. 30–35. doi: URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2\(203\)-30-35](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2(203)-30-35)
4. Повернення з війни: соціально-психологічні особливості реадaptaції та ресоціалізації ветеранів і ветеранок до умов цивільного життя : колективна монографія / [А. Чернов, В. Заїка, В. Лебедєв та ін.]. Полтава : ПУЕТ, 2024. 249 с. URL : DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-709-8-2024-249>
5. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / пер. О. Замойської. Харків, 2017. 160 с.
6. Чабан О. С., Хаустава О. О., Омелянович В. Ю. Психічні розлади воєнного часу : монографія. Київ : Видавничий дім Медкнига, 2023. 232 с.
7. Чернов А. А. Соціальна перцепція ветеранів. *Психологічні координати розвитку особистості: реалії і перспективи* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. до 110-річчя Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, 30–31 травня 2024 р. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2024. С. 175–178.
8. Maslow A. Motivation And Personality. Reprinted from the English Edition by Harper & Row, Publishers. 1954. 394 p.